

Ljubo Dražnik

*Zadržanje orožja
Teritorialne obrambe
Občine Lendava leta 1990*

Zadržanje orožja Teritorialne obrambe Občine Lendava leta 1990

IZVLEČEK

Prispevek obravnava neoddajo orožja občinskega štaba za Teritorialno obrambo Občine Lendava leta 1990. Osrednji del prispevka obravnava dogodke spomladi leta 1990, ko se je Jugoslovanska ljudska armada želela polastiti orožja slovenske Teritorialne obrambe, in odziv poveljnika lendavskega štaba, ki je bil postavljen pred veliko dilemo, ali izpolniti ukaz nadrejenih ali mu nasprotovati in tako tvegati vojaški zapor. Odločil se je za slednje in zadržano orožje občinskega štaba za Teritorialno obrambo Občine Lendava je bilo dobro leto pozneje v veliko pomoč pri vojaški obrambi plebiscitarne odločitve slovenskega naroda za samostojno Republiko Slovenijo.

Ključne besede: Teritorialna obramba, JLA, Občina Lendava, leto 1990, orožje.

UVOD

Nobena vojska na svetu ni nastala tako, kot je slovenska. Prizadevanja zanj segajo daleč v zgodovino in gotovo marsikateri dosežki iz preteklosti, ki so pripomogli do nastanka Slovenske vojske (SV), niso niti dovolj znani niti dovolj ovrednoteni. Med pomembne dosežke spada tudi akcija 16 komandantov Teritorialne obrambe (TO) občin leta 1990, ki so kljub ukazu komandanta TO Republike Slovenije (RS) o predaji orožja TO v skladišča Jugoslovanske ljudske armade (JLA) to orožje zadržali v skladiščih TO. Veliko so k uresničitvi tega dogodka prispevali tudi pripadniki stalne sestave teh območnih štabov Teritorialne obrambe (OŠTO).

Pomen, ki ga ima ta dogodek na nastanek SV, je neprecenljiv in je imel velik vpliv na to, da je lahko RS ob napadu JLA leta 1991 zavarovala svojo samostojnost tudi z oboroženo silo. Odločitev o zadržanju orožja v skladiščih TO je bil prvi primer, ki je pokazal na neenotnost znotraj oboroženih sil Socialistične federativne republike Jugoslavije (OS SFRJ). Pokazalo se je, da pripadniki stalne sestave območnih štabov za TO in tudi nekaterih pokrajinskih štabov za TO ne podpirajo politike JLA pri reševanju krize v SFRJ. Ta dogodek je povzročil vedno večje nezaupanje med TO in JLA, vedno večjo samostojnost TO in posledično njeno preoblikovanje v SV. Vplivi, ki jih je imel ta dogodek na razvoj SV in osamosvojitve RS, so bili:

- TO je obdržala zadostno količino orožja, ki je omogočalo pripravo za oboroženo zagotovitev samostojnosti RS;
- politična oblast RS je lahko uporabila vojaško organiziranost TO kot podlago za nadaljnji razvoj oboroženih sil RS;
- organizacijska in vojaška usposobljenost stalne sestave in enot TO je pripomogla k vojaški zmagi v osamosvojitveni vojni;
- dogodek je bil tudi dokaz, da imajo osamosvojitveni politični cilji RS svoje zagovornike tudi v TO;
- dogodek je vplival na nezaupanje znotraj oboroženih sil in posledično na razpad oboroženih sil

SFRJ, hkrati pa pomeni začetek samostojnosti TO kot oborožene sile v RS.

Pomemben in odločilen prispevek so pri tem dogodku dali posamezniki iz stalne sestave TO. Odločitev o zadržanju orožja je bila odvisna le od posameznika, kar je imelo za posledico velik psihofizični pritisk nanj, saj je bil element tveganja zelo velik. Dejavniki, ki so vplivali na težavnost izvedbe tega dogodka, so bili:

- neopravljen prevoz v skladišča JLA je bil podkrepjen z grožnjo pred vojaškim sodiščem;
- čas za izvedbo te naloge je bil zelo kratek (večinoma od enega do treh dni);
- komandanti TO občin so imeli prepoved pogovorov in obvestil o dogodku s stalno sestavo OŠTO, oblastnimi in političnimi organi občin;
- takratne družbenopolitične razmere so bile zelo težke (čas po koncu parlamentarnih volitev, stare oblastne strukture so bile razpuščene, nove še niso bile ustanovljene);
- najtežja od vsega pa je bila osamljenost nosilcev pri uresničevanju tega dogodka. Pri tej odločitvi je bila velika večina prepuščena sama sebi. Zavedali so se posledic odločitve, ki bi lahko bile zanje in za njihove družine zelo hude. Izhod takrat še ni bil znan. Na drugi strani pa so se zavedali odgovornosti, ki jo imajo do svoje domovine.

Na odločitev, da analiziram in opišem ta dogodek, je vplivalo več stvari.

1. Pomen, ki ga je imel ta dogodek za prihodnost SV in Slovenijo.
2. Moje neposredno sodelovanje pri zadržanju orožja. Takrat sem opravljal naloge komandanta TO Občine Lendava.
3. Z analizo zadržanja orožja v skladišču TO v Lendavi želim prispevati k razumevanju tega dogodka.

Pri opisu in analizi dogodka je bilo uporabljeno arhivsko gradivo OŠTO Lendava (leta 1991 je bilo pre-

dano Arhivu RS). Uporabljeni so opisi dogodkov pripadnikov stalne sestave OŠTO Lendava in preostalo gradivo, pomembno za pojasnitev tedanjih razmer.

CILJI OPISA DOGODKA

Temeljni cilj je analiza zadržanja orožja TO Občine Lendava leta 1990 in kronološko-analitični opis tega dogodka.

Pragmatični cilj prispevka je, da z analitičnim opisom delovanja Teritorialne obrambe leta 1990 opozorim na prispevek, ki ga je dala stalna sestava OŠTO Lendava v pripravljalnem času za osamosvojitve Slovenije. Z natančnim opisom in osebno presojo je ta prispevek eden od prvih za boljše poznavanje sodobne vojaške zgodovine Slovenije.

Najpomembnejši razlogi za nujnost podrobne analize so:

1. Časovna razdalja omogoča, da se na podlagi dejstev opravi opis takratnih dogodkov.
2. Poznejša spoznanja v marsičem pojasnjujejo tedanji potek dogodkov.
3. Različne razlage zahtevajo enotno pojasnitev.
4. Analiza tedanjih dogodkov omogoča lažje razumevanje ukrepov in ovrednotenje lastnega prispevka k celotnemu dogajanju v Sloveniji.
5. Rezultati zadržanja orožja so bili zelo pomembni za nadaljnji razvoj obrambne organiziranosti v Sloveniji in za uspešen izid vojne v Sloveniji leta 1991.

ZADRŽANJE OROŽJA

Leto 1990 je bilo zaradi velikih družbenopolitičnih gibanj in napovedanih sprememb v državah Vzhodne Evrope leto negotovosti in obenem leto pričakovanj. Evropa in svet sta doživljala politične premike, ki so se pred nekaj leti zdeli utopija. Reforme Gorbačova v Zvezi sovjetskih socialističnih republik (ZSSR), zahteve nemških državljanov o svobodnem prehodu in vedno večje zahteve javnosti držav Vzhodne Evrope po spremembah družbenopolitičnega sistema so vplivale na politična ter gospodarska dogajanja v svetu.

Gospodarske in politične težave so se vedno bolj zaostrovale tudi na območju Jugoslavije. V Srbiji je prišel na oblast Slobodan Milošević, ki je z nacionalistično politiko in zahtevami po spremembah ustave še dodatno vplival na razhajanja v državi. Nastajalo je vedno večje nezaupanje med republikami, v zvezne ustanove, tudi v JLA, zahtevale so se politične in gospodarske spremembe in večja samostojnost ter odgovornost posameznih republik. Zagovorniki teh sprememb so bile tudi politične in civilne strukture v Sloveniji. Zelo pomemben dogodek, ki je pozneje vplival tudi na nadaljnji potek osamosvojitve Slovenije, je bila zahteva JLA, da se orožje TO preda v vojašnice JLA. V jugoslovanskem vojaškem vrhu so se odločili, da bodo vse orožje TO premestili v vojašnice JLA in ga tako imeli pod svojim nadzorom. Ukaz za premestitev orožja iz skladišč TO v vojašnice JLA je v Sloveniji izdal komandant TO RS 15. maja 1990.

16. maja 1990 zjutraj sem od komandanta TO Pomurske pokrajine podpolkovnika Vlada Miloševića dobil ukaz, da se moram ob 10. uri obvezno udeležiti sestanka komandantov TO pomurskih občin. Na sestanku smo bili prisotni komandanti TO občin Murska Sobota (Janez Bohar), Ljutomer (Alojz Novak), Gornja Radgona (Alan Geder) in Lendava (Ljubo Dražnik). Komandant TO pokrajine nam je takoj v uvodu povedal glavni razlog sestanka, in sicer preselitev orožja iz naših skladišč v skladišče JLA v vojašnico Murska Sobota. Ta ukaz je bil po moji presoji nelegitimen in je pomenil nezaupanje v TO. Prepričan sem bil, da bo ta ukrep med našimi ljudmi slabo sprejet. Zanimal me je vzrok za preselitev in zakaj taka tajnost. Opozoril sem, da je bila večina sodobnega orožja kupljena z denarjem, ki je bil zbran v občini, zato bi morali o tem ukrepu obvestiti družbenopolitično vodstvo občine. Odgovor je bil kratek in oster. Ukaz je treba brezpogojno izpolniti. Ob kršitvi ukaza bo kršitelj takoj postavljen pred vojaško sodišče. O preselitvi orožja je prepovedano razpravljati s stalno sestavo TO, prav tako z družbenopolitičnim vodstvom občine. O tem komandant pokrajine ni več do-

volil razprave. Nato je bil predstavljen urnik preselitve orožja. Ukaz za preselitev je bil že pripravljen in tako bi morala to nalogo opraviti OŠTO Lendava in OŠTO Ljutomer takoj naslednji dan, v četrtek, 17. maja 1990. Ker sem nasprotoval preselitvi orožja, sem razmišljal, kako bi nalogo časovno zavlekel. Izgovor za to so bile obveznosti v Ljubljani v četrtek, zato sem predlagal, da se preselitev za Občino Lendava preneša na petek. Da bi opozoril na nesmiselnost tega ukaza, sem izpostavil, da bo orožje potrebno za usposabljanje Jod čez devet dni. Nesmiselno bi bilo, da bi orožje odpeljali v vojašnico, pozneje pa spet nazaj, in to na lastne stroške. Komandant TO pokrajine ni imel argumentov za nasprotovanje mojemu predlogu in je mojo pobudo sprejel. Večina prisotnih se glede tega ukaza ni vznemirjala. OŠTO Murska Sobota in OŠTO Gornja Radgona sta tako imela skladišče orožja v vojašnici. Ob mojem nasprotovanju preselitvi orožja me je samo eden od komandantov posvaril: »Veži konja, gde ti gazda kaže.« (Priveži konja, kjer ti vodja reče, prevod avtorja). Sestanek v Murski Soboti je bil končan v uri in pol. Takoj po sestanku sem se odpravil v Lendavo.

Pot v Lendavo je minila v razmišljanju o težkih okoliščinah, v katerih sem se znašel, in o rešitvi. Postavljalo se je vprašanje, kako zadržati orožje in pri tem ohraniti varnost sodelavcev. Menil sem, da je preselitev orožja škodljiva za TO in v nasprotju z interesi Slovenije. A kaj se bo zgodilo, če ukaza ne izpolnim? Grožnja vojaškega sodišča je bila resnična. In kaj bi s tem pridobil? Orožje bi kljub temu preselili. Tako sem se odločil, da moji sodelavci na OŠTO ne bodo soudeleženi v tej zadevi, temveč bom poskusil najti rešitev prek organov Občine Lendava. Tako bi bilo reševanje zadeve preneseno iz vojaške tudi na civilno strukturo. Popolnoma sem se zavedal, da bom tako prekršil ukaz nadrejenega poveljstva. Toda vrnitve ni bilo.

Takoj po prihodu v Lendavo sem poklical predsednika Skupščine Občine Lendava, Rudija Leinerja, in ga povabil na razgovor. Predsednik je takrat

opravljal tudi naloge predsednika Sveta za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito in je bil tako najodgovornejša oseba občine na področju obrambe. Na sestanku, ki se je začel 16. maja 1990 ob 14. uri, sem ga seznanil z ukazom o preselitvi orožja. Predlagal sem mu, da naslednji dan skliče skupščino, na kateri naj sprejmejo sklep, da se orožje ne preseli. Upošteval bom njihov sklep in ne bomo odpeljali niti enega kosa orožja. Predsednik mojega predloga ni sprejel, češ da mu razmere ne omogočajo uresničitve te naloge. To je bil čas po pravkar izvedenih večstrankarskih volitvah, tako da on opravlja naloge predsednika samo še do prve seje novoustanovljene skupščine, novoizvoljenih članov skupščine pa ne pozna dobro in nima vpliva nanje. Tako sem ostal sam. Vsa odgovornost o zadržanju orožja je ostala na mojih ramenih.

Ker mojega predloga predsednik skupščine občine ni sprejel, sem iskal rešitev, ki ne bo vključevala soudeležbe civilnih struktur. Moj načrt je bil, da v skladišče JLA v Murski Soboti skladno z ukazom PŠTO odpeljemo manjšo količino starejšega orožja (M-48 in špaginov), zadržimo pa vso modernejšo oborožitev in orožje, ki je bilo kupljeno z denarjem naše občine. Svojim sodelavcem bom izdal ukaz, da skupaj z orožjem ostanejo tudi pripadajoči bojni kompleti streliva (b/k). Tako bi v našem skladišču ostalo od 70 do 80 odstotkov orožja skupaj s strelivom. Zastarelo orožje, ki bi ga oddali, ne bi bistveno vplivalo na bojno pripravljenost naših enot. Z oddajo zastarele orožja pa bi preslepili nadrejeno poveljstvo, da bi verjelo v izpolnitev njihovega ukaza. Predsednika sem tudi prosil, da o teh dogodkih seznanijo ustanove v RS. Še vedno sem upal, da se bodo zadeve glede tega ukaza odločile na ravni republike. Predsednik je moj načrt podprl.

Večer sem preživel doma, toda z mislimi sem bil ves čas pri zadržanju orožja. Zavedal sem se, da sem že s seznanitvijo predsednika SO prekršil ukaz komandanta TO Pomurja in ga bom še dodatno z zadržanjem večine orožja. V mislih sem načrtoval zami-

sel, kako prenesti to odločitev na podrejene, tako da ne bi ogrozil njihove varnosti in da bi obenem uresničili mojo zamisel. Zaradi njihove vdanosti sem jim zaupal in verjel, da bo zadeva uspeša.

Sodelavcem sem 17. maja 1990 ob 8. uri izdal ukaz. Poudaril sem, naj se o tej zadevi z nikomer ne pogovarjajo. Tako kot sem pričakoval, ni bilo nobenih težav pri uresničitvi naloge. Po končanem sestanku mi je le eden izmed sodelavcev dejal, naj se pazim, ker »se grem čudne igre«. Ta dan sem stalno poslušal radijska in TV-poročila, saj sem bil prepričan, da bo zadeva rešena na ravni republike. Moje upanje je bilo zaman.

Pričakovane rešitve o zadržanju orožja v skladiščih TO, ki bi bila sprejeta na ravni republike, ni bilo niti v petek dopoldne, 18. maja 1990, ko smo na ukaz poveljnika pokrajine morali predati orožje. Nalogo smo uresničili od 12. do 15. ure, skladno z mojim ukazom. Na našo srečo nadzora nad orožjem, ki je bilo prepeljano v vojašnico v Murški Soboti, ni bilo.

18. maja 1990 zvečer smo dobili pisno sporočilo, ki sta ga podpisala predsednik Predsedstva RS in obrambni minister, o preselitvi orožja v vojašnice JLA in navodila za tiste, ki še niso predali orožja. Osnovna zahteva, ki smo jo morali izpolniti za varnost orožja, je bilo fizično zavarovanje našega skladišča. To je bilo veliko olajšanje. Nismo bili več sami, obenem je bila to potrditev naših odločitev in dejanj.

Sklep o zadržanju orožja v skladišču TO v Lendavi je sprejela tudi nova Skupščina Občine Lendava v petek zvečer, 18. maja 1990.

V soboto, 19. maja 1990, ob 9. uri me je na sestanek v Turnišče poklical komandant TO Pomurja. Pohvalil me je zaradi moje samoiniciativnosti in ukrepov, ki sem jih izvedel glede preselitve orožja. Dogovorila sva se, da bomo zaradi manjših stroškov varovali vse orožje v skladišču v Turnišču. Skladišče v Lendavi bo za intendantska sredstva. Pogovorila sva se tudi o enotnem nastopanju pred mediji. Ta dogovor je bil zelo pomemben za nadaljnje delovanje TO Pomurja. Zagotavljal je enotnost vodenja in povelje-

vanja ter neprekinjenost delovanja TO. Tako smo v Pomurju med preimenovanjem Teritorialne obrambe v Manevrsko strukturo narodne zaščite (MSNZ) imeli popolnoma enako organizacijsko in kadrovsko sestavo pripadnikov.

Tako se je zadeva o zadržanju našega orožja končala. Niso pa se končale dejavnosti, ki smo jih morali opravljati, da smo lahko zadržali orožje v svojem skladišču. V precej kratkem času smo iz vojašnice v Murški Soboti tajno prepeljali še preostalo orožje. Tako smo imeli v skladišču 1054 kosov orožja, kar je pomenilo 98 odstotkov naše celotne oborožitve. V Murški Soboti so ostali samo topovi, za katere pa nismo imeli streliva, in nekaj pušk M-48, ki so bile za odpis. Varovanje skladišča je zahtevalo vsakodnevne aktivnosti, ki so bile drugim štabom prizanesene. Toda zadržanje orožja v skladišču TO Občine Lendava je imelo dolgoročno zelo pozitivne posledice. Leta 1991, ko je TO potrebovala orožje, da je vojaško zavarovala politično odločitev slovenskega naroda, je bilo iz našega skladišča predanih nekaj več kot tisoč kosov precej sodobne oborožitve skupaj s strelivom, s katerim smo se lahko zoperstavili nasprotniku.

Veliko dela in poguma pri uresničitvi tega dogodka smo opravili pripadniki stalne sestave OŠTO Lendava: komandant TO Občine Lendava maj. Ljubo Dražnik, načelnik štaba stotnik I. r. Branko Bratkovič, pomočnik komandanta za zaledje major Franc Balantič in skladiščnik višji vodnik Živko Stanič. Stalno podporo na področju našega dela smo imeli tudi od novega predsednika Skupščine Občine Lendava Cirila Pucka.

Za to orožje je bilo v skladišču pripadajočega 2,5 bojnega kompleta streliva po kalibrh do kalibra 9 mm.

SKLEP

Moja zamisel pri opisu tega dogodka je bila povezati zgodovinsko-kronološko dogajanje na območju TO Pomurja in podrobneje OŠTO Lendava pri tako pomembnem dogodku, kot je zadržanje orožja v skladi-

Preglednica 1

Gibanje števila kosov orožja v skladiščih TO Lendava

		15. 5. 1990	18. 5. 1990	15. 6. 1990
1	Avtomatska puška 7,62 mm – različni modeli	240 kosov	240 kosov	240 kosov
2	Polavtomatska puška 7,62 mm	80 kosov	80 kosov	80 kosov
3	Puškomitraljez 7,62 mm	72 kosov	72 kosov	72 kosov
4	Puškomitraljez 7,9 mm M53	6 kosov	6 kosov	6 kosov
5	Puška 7,9 mm M48	484 kosov	284 kosov	481 kosov
6	Ostrostrelna puška 7,62 mm	6 kosov	6 kosov	6 kosov
7	Ostrostrelna puška 7,9 mm	10 kosov	10 kosov	10 kosov
8	Pištola 7,62 mm M 57	120 kosov	120 kosov	120 kosov
9	INGRAM 9 mm	2 kosa	2 kosa	2 kosa
10	Avtomatska pištola 7,65 mm – ŠKORPION	10 kosov	10 kosov	10 kosov
11	PPŠ 7,62 mm – špagin	10 kosov		10 kosov
12	Netrazjni top 82 mm	2 kosa	2 kosa	
13	Minomet 82 mm	2 kosa	2 kosa	
14	Minomet 60 mm	8 kosov	2 kosa	
15	Ročni metalec min M57 (RMM)	18 kosov	9 kosov	17 kosov
	Skupaj	1070 kosov	845 kosov	1054 kosov

šču TO Občine Lendava. Le tako lahko odgovorimo na vprašanja kje, kdaj, kdo, kako in zakaj so dogodki potekali tako, kot so. Upam, da mi je to uspelo. Pri pisanju tega članka sta sodelovala tedanja načelnik OŠTO Lendava maj. I. r. Branko Bratkovič in skladiščnik praporščak Živko Stanič. Obema se zahvaljujem za sodelovanje.

Izkušnje na tem območju so bile v marsičem posebne in skrajne, zato je toliko pomembnejše, da se pri proučevanju takratnih rešitev spozna in upošteva prispevek, ki so ga takrat dali pripadniki stalne sestave na področju obrambe.

Mislim, da je ta pomembni del vojaške zgodovine premalo zgodovinsko ovrednoten. Posledice, ki bi jih imela predaja orožja v skladišča JLA, bi bile za slovensko samostojnost bistveno drugačne. Večina orožja, ki ga je imela TO leta 1991 med oboroženim spopadom, je bila iz skladišč TO, ki so zadržala orožje. To dejanje je bilo pravzaprav začetek samostojne vojske RS in začetek vojaške pripravljenosti Slovenije na poti v njeno samostojnost.

Safeguarding the Territorial defence units' weapons in Lendava in 1990

ABSTRACT

The democratisation process of Slovenia in the second half of the 1980s was opposed in various ways by both the leadership of Yugoslavia and the leadership of the Yugoslav People's Army (YPA). One of these ways was the intended disarmament of the Slovenian Territorial Defence Forces. On 16 May 1990, the commander of the Territorial Defence Forces of the Pomurje region gathered the commanders of the subordinate municipal staffs and gave them the order to transfer weapons from the municipal staffs to the YPA barracks storage depots in Murska Sobota. The Staff Commander of the Territorial Defence Forces in the Municipality of Lendava opposed the order and developed a bypass plan. He decided to only give away the obsolete weapons of the Lendava Territorial Defence, and keep the modern ones. In the following days, the Slovenian political leadership also decided to suspend the order concerning the storage of weapons in YPA barracks. This gave the Lendava Municipal Staff Commander's decision the necessary legitimacy. The safeguarded weapons played a crucial role during the 1991 war which took place in the territory of the Republic of Slovenia.